

tussen Duin & Dijk

Natuur in Noord-Holland. Jaargang 12 3 ● 2013

Boommarmar

In 2012 is onderzoek uitgevoerd naar de boommarters in het Noordhollands Duinreservaat. Er waren steeds meer waarnemingen van levende en dode boommarters. Maar het verspreidingsbeeld was niet compleet, ook waren er vragen over de voorplanting in het gebied.

In oktober 2011 kreeg Landschap Noord-Holland een enthousiaste mail van PWN-boswachter Cora Schipma met het verzoek om boommarteronderzoek in het Noordhollands Duinreservaat (NHD). PWN had behoefte aan een completer beeld van de verspreiding en antwoord op de vraag of zij zich hier voortplanten.

De boommarter is een zeldzame soort waarvan de totale Nederlandse populatie wordt geschat op 350–500 individuen. Dit brengt voor terreinbeheerders de verantwoordelijkheid met zich mee het dier goed te beschermen. Hiervoor is kennis over de boommarter en zijn verspreiding in het terrein nodig. Daarnaast was het ook nadrukkelijk een doel om kennis over te dragen aan vrijwilligers en boswachters van PWN: Hiermee is Landschap Noord-Holland aan de slag gegaan.

Historische waarnemingen

Om de huidige verspreiding zo goed mogelijk in beeld te krijgen, is bij de opzet van het onderzoek rekening gehouden met de historische

verspreiding.

In de 19de en 20ste eeuw werd in de duinen bij Castricum veel gejaagd, op konijn, vos, bunzing en wezel. Jachtopzieners hadden een uitstekende soortenkennis en hebben nooit melding gemaakt van levende of geschoten boommarters. Aannemelijk is dat boommarters er niet voorkwamen.

Meer recent zijn er vanaf 1950 ten noorden van het Noordzeekanaal één ongedocumenteerde vondst uit 1964 (110-494), en één gedocumenteerde vondst uit 1989 bekend. Verder zijn er vijf mogelijke zichtwaarnemingen bekend van marters, respectievelijk uit 1950 (nabij Schoorl), 1965 (atlasblok 103-508), 1983 (125-499), 1984 (107-496) en 1992 (104-512). Bij de mogelijke zichtwaarnemingen uit 1950, 1964 en 1992 gaat het om het Noordhollands Duinreservaat (Melchers & Timmermans, 1994). Opgemerkt moet worden dat verwarring met andere marterachtigen, zoals bunzing, zeker niet is uit te sluiten. Ari Swaan noemt in 'Marterpassen II 1994' (Nieuwsbrief, Werkgroep Boommarter Nederland), zicht-

waarnemingen uit het NHD uit 1990, 1992 en 1993. In het databestand van de zoogdiervereniging stammen de eerste waarnemingen van boommarters uit het NHD uit 1992. Er waren geen foto's om de waarnemingen te ondersteunen. Ook was het een grote vraag hoe de boommarter het gebied zou hebben kunnen bereiken. Via de Schellingwoudebrug, Zeeburgertunnel, IJtunnel, Coentunnel, Wijkertunnel, Velsertunnel, Oranjesluizen, Sluizen van IJmuiden, Houtribdijk (26 kilometer) of via de Afsluitdijk (30 kilometer)?

Bij alle opties stuit de boommarter op barrières, hetzij van snelwegen, grote afstanden met bijzonder ongeschikt habitat, grote waterwegen met steile harde oevers of stedelijke bebouwing. Hierdoor werden deze waarnemingen lange tijd niet serieus genomen.

Overigens is de vraag hoe de boommarter precies in het NHD gekomen is tot op heden nog niet met zekerheid te beantwoorden. Vanaf 2006 namen de zichtwaarnemingen gestaag toe. Later werden er latrines (2009) en een nestboom

teronderzoek

in het Noordhollands Duinreservaat

● Onderzoeksgebied met
deelgebieden en de
met zekerheid vastge-
stelde territoria.

● Tekening: Jos Zwarts.

(2011) gevonden. Ook waren er vanaf 2009 ieder jaar verkeersslachtoffers. De aanwezigheid van de boommarter in het NHD was definitief een feit. In de periode 2006–2011 werden in totaal 61 waarnemingen doorgegeven, plus twee verkeersslachtoffers. Het verspreidingsbeeld was echter niet helemaal compleet, ook kon over het aantal dieren en het aantal territoria geen uitspraak worden gedaan. Voortplanting was niet met 100% zekerheid vastgesteld.

Boommarters waarnemen

Om verspreiding, territoria en voortplanting van boommarters goed in kaart te brengen is het nodig om ze daadwerkelijk waar te nemen of om sporen te vinden. Omdat boommarters vooral 's nachts actief zijn en overdag meestal dekking zoeken, is het moeilijk ze overdag waar te nemen. Overdag worden ze meestal alleen als verkeersslachtoffer gevonden, wat overigens wel een duidelijk bewijs is voor hun aanwezigheid. De grootste kans om overdag een levende boommarter te zien, is in

de periode april-juni. In deze periode zoogt het vrouwtje haar jongen. Zij heeft dan meer voedsel nodig voor haar melkproductie en moet daarom ook overdag jagen. Later neemt ze overdag ook af en toe haar jongen mee, op zoek naar voedsel. In augustus is de kans groot om jonge mannetjes waar te nemen. Zij gaan in deze maand zwerven.

Fotovallen

Zowel het doen van een zichtwaarneming als het vinden van sporen is niet zo eenvoudig. Een andere manier om boommarters waar te nemen is door middel van fotovallen. In dit onderzoek is daar gebruik van gemaakt. Een fotoval is een fotocamera die reageert op beweging en warmte. De camera kan aan een boom bevestigd worden. Als een dier binnen een afstand van 10–15 m voor de fotoval verschijnt, zet hij zichzelf aan en neemt een foto. Ook kan de fotoval op video ingesteld worden. In dat geval worden er filmpjes gemaakt. Om de kans zo groot mogelijk te maken een boommarter voor de fotoval te krijgen, wordt hij gelokt door

Legenda

- Leo Heemskerk
- Overig
- Verkeersslachtoffer
- cameraval
- Zoekgebied
- Deelgebied
- Territorium 380ha

● Boommarter likt het blok af.
Foto cameraval.

● Boommarter overdag gefotografeerd. Foto cameraval.

voedsel en lokstof. Alle gemaakte foto's en video's worden opgeslagen op een SD-kaartje. De fotoval doet dus dag en nacht zijn werk, en kan zo een heleboel mensenwerk overnemen.

Vrijwilligers

Het onderzoek is uitgevoerd door 26 vrijwilligers en twee boswachters van PWN. Het beschikbare aantal camera's is leidend geweest voor het aantal deelgebieden dat onderzocht kon worden. Er waren twaalf camera's beschikbaar. Hiermee konden vier deelgebieden van ongeveer 500 ha. onderzocht worden. Per deelgebied was er een groep vrijwilligers van ongeveer zes personen actief. Iedere groep had drie camera's tot haar beschikking.

Uitvoering in het veld

Vanaf 31 maart 2012 zijn de camera's in het veld opgesteld. De drie camera's werden met een onderlinge afstand van circa 200-300 m van elkaar geplaatst in een soort driehoekopstelling. Op die manier wordt een dier dat door een camera wordt gemist mogelijk door een van de andere camera's alsnog vastgelegd. De boommarters worden voor de fotovallen gelokt door 2 tot 3 m voor de val een houtblokje op te hangen waar pindakaas op is gesmeerd. Als lokstof werd visolie vermengd met anijs gebruikt. Dit werd in de omgeving van de fotoval op takken gedruppeld op ongeveer 1,5 tot 2 m hoogte.

Nadat per deelgebied de camera's waren geplaatst, werd één keer per week een controle uitgevoerd. Daarbij wordt het SD-kaartje uit de camera gehaald en kunnen de

resultaten in het veld direct op een laptop bekeken worden. De foto's of video's worden op laptop of USB-stick opgeslagen. Waar een boommarter werd vastgelegd zijn de camera's meestal meteen daarna op videostand gezet. Na de controle wordt er weer nieuw voedsel en lokstof aangebracht. Er is door de groepen geëxperimenteerd met ander soort voedsel, zoals gedroogde pruimen en abrikozen, honing, kip, droge worst, vis en meloen. Dit heeft geen eenduidig resultaat opgeleverd.

Na minimaal drie weken werden de camera's verplaatst naar een ander deel van het onderzoeksgebied. Al het veldwerk is uitgevoerd tussen 31 maart en 24 september 2012.

Resultaten

De conclusies die uit het onderzoek en de analyse van alle camera-beelden te trekken zijn:

- In alle deelgebieden is voortplanting geconstateerd.
- Op basis van nestbomen en de aanwezigheid van jongen zijn er in het hele zoekgebied met zekerheid zeven territoria vastgesteld.
- Bij het vaststellen van territoria wordt uitgegaan van het territorium van een vrouwtje. Dit is ongeveer 400 ha groot. Deze territoria worden vastgesteld aan de hand van de aanwezigheid van nestbomen en met de aanwezigheid van jongen in de periode mei-juni, die niet in een al bekend territorium voorkomen. In de periode mei tot en met juni verblijven de jongen in het territorium van de moeder.
- Doordat de territoria zijn vastgesteld kan er met zekerheid worden gezegd dat er in het hele gebied boommarters voorkomen,

en dat het niet steeds dezelfde boommarters zijn die worden waargenomen.

Tijdens de analyse van de camera-beelden bleek dat er geen individuele herkenning van de beelden mogelijk was. In een territorium leeft minimaal een vrouwtje met haar jongen, maar zwervende boommarters worden soms getolereerd. Mannetjes kunnen wel 20 km per dag afleggen. Een harde uitspraak over aantallen boommarters kan daarom niet gedaan worden.

Naast boommarter zijn grote bonte specht, koolmees, bosmuis, eekhoorn, egel, haas, konijn, vos, ree en damhert vastgelegd op de fotovallen.

Tot slot kan geconcludeerd worden dat de doelen van het onderzoek zijn gehaald. Voortplanting, territoria en verspreiding van boommarters in de onderzochte deelgebieden van het NHD zijn duidelijk geworden. Er is veel kennis opgedaan over boommarters door vrijwilligers en boswachters van PWN. Een kleine groep vrijwilligers gaat onder leiding van Leo Heemskerk door met het onderzoek, waardoor de ontwikkeling van de populatie in het NHD nauwgezet in de gaten wordt gehouden.

Wilt u meer weten over het onderzoek, lees dan: 'Onderzoek naar verspreiding en voortplanting van de boommarter in het Noordhollands Duinreservaat', rapport van Landschap Noord-Holland: www.landschapnoordholland.nl.

Jeanine Hamers en
Carola van den Tempel
j.hamers@landschapnoordholland.nl
c.vandentempel@landschapnoordholland.nl

Literatuur

- TIMMERMANS, GEERT, 1994. Het mysterie van de boommarter ten westen van Amsterdam. In: Marterpassen II 1994. Nieuwsbrief van de Werkgroep Boommarter Nederland.